

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : มิติว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย
MANAGEMENT OF THE SANGHA: THE DIMENSION OF THE EDUCATIONAL
MANAGEMENT OF THE SANGHA

พระสมุห์โอภาส โอภาโส (ศิริกิตติกุล)*
Phrasamu Opas Opaso (Sirikittikul)

บทคัดย่อ

การศึกษาคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้ดำเนินการตามแนวทางที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา นั่นคือ ไตรสิกขา โดยถือเอาหลักพุทฺธพจน์เป็นหลักและก่อให้เกิดความสำคัญเพื่อให้ได้ประพฤติปฏิบัติตน ทั้งการดำรงรักษาและเผยแผ่หลักธรรมในเพศพรหมจรรย์ การดำรงรักษาระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตด้วยการมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องกำกับ จนต่อมาเมื่อมีการแยกคณะสงฆ์ออกเป็น 2 ฝ่าย คือคณฤชและวิปัสสนาธุระ ซึ่งคณฤชเป็นศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระเป็นยึดถือการปฏิบัติฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์พุทธสาวกจึงประชุมกันทำสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสอนไว้ จนสมัยปัจจุบันกระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบมากขึ้น

คำสำคัญ: การศึกษาสำหรับคณะสงฆ์, คณฤช, วิปัสสนาธุระ

ABSTRACT

The current study of the monks is based on the following practices, threefold training. It is considered as the main Buddhist principle, and important to have behaved. The maintenance and propagation of the principle of Chastity sex. Maintaining the education system of the Sangha It is a way of life with the discipline as a discipline Later, when the Sangha split into 2 parties. it is Kandhadhura and

* Teaching the Dharma teaching Section Wat nat phra meru Phra Nakhon Si Ayutthaya Provinc.

Vipassanadhura. Kandhadhura is a study of the disciplines and the Buddha's teachings. And the Vipassanadhura is to practice their own minds free of passion. When the Buddha went to extinction. Buddhist monks and disciples gathered together to complete the disciplines. The instruction of the Buddha taught. The present process of education of the Buddhist monks, both : Pali Department and Dhamma Department. The change to improve the system.

Keywords: Education for the Sangha, Kandhadhura, Vipassanadhura

1. บทนำ

“การศึกษา” เกิดขึ้นพร้อมกับพัฒนาการของมนุษย์ที่พยายามรู้จักการแก้ปัญหา รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ตลอดจนทั้งแก้ปัญหาขัดแย้งด้วยเหตุและผล รู้จักสำนึกและเข้าใจในคุณค่าของสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏให้เราได้เรียนรู้ในแง่ต่างๆ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมสมัยนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษาหรือการค้นคว้าทำให้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและสามารถรู้และคาดการณ์ล่วงหน้าในอนาคตได้ (Pimphan thepsumethanon, 1997: 25) นอกจากนั้นการศึกษาไม่ว่าจะเป็นคติโลกหรือศีลธรรมก็ย่อมเป็นเหตุปัจจัยที่จะช่วยยกระดับฐานะของตนเองให้สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันด้วย (Chutima Sajjanan, 2006 : 54)

อย่างที่ทราบกันแล้วว่าสังคมของไทยนั้นถือได้ว่าวิถีชีวิตของผู้คนได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานับตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ เนื่องจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับลักษณะอุปนิสัยคนไทย เพราะฉะนั้นในเรื่องของการศึกษาก็เป็นอีกหนึ่งสิ่งที่เป็นของคู่กันมาแต่อดีต ซึ่งจะเห็นได้จากในอดีตนั้นวัดจึงกลายเป็นสถานที่ในการทำการศึกษา เพราะเป็นที่ฝึกหัดอบรมผู้คนจะถือว่าการบวชและการบวชพระนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาแล้ว ยังถือว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการแสวงหาโอกาสทางการศึกษาและความก้าวหน้าในด้านอาชีพการงานตลอดจนวิถีชีวิตในภายภาคหน้า และเรามักจะได้ยินอยู่บ่อยๆ ว่า “การบวชเรียน” (Buddhadasa Bhikkhu) ซึ่งมีความหมายว่าการบวชคู่กับเรียนเมื่อบวชก็ต้องเรียนหรือกล่าวได้อีกว่าการที่บวชนั้นก็เพื่อเรียนนั่นเอง ผู้เขียนจึงสนใจที่จะเรียนรู้และทราบถึงการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยว่ามีความแตกต่างหรือมีความเป็นมาอย่างไร

2. ความหมายของปรัชญาและปรัชญาการศึกษา

“การศึกษา” เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เครื่องมือในการเตรียมประชากรให้มีคุณภาพก็คือการศึกษา การจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงระบบทั้งสาม การจัดการศึกษาของชาติก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งแต่ละสังคมจะมีแนวทางในการจัดการศึกษาต่างกันเพราะระบบทั้งสามไม่เหมือนกัน แนวความคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

“ปรัชญา” มีความหมายกว้างขวาง เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดของบุคคลและมีลักษณะเป็นนามธรรม การพิจารณาความหมายของคำว่า “ปรัชญา” จึงแยกพิจารณาออกเป็น 2 นับคือ

2.1 ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า Philosophy ตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ มาจากภาษากรีกว่า Philosophy เป็นคำสนธิระหว่างคำว่า Philos แปลว่า ความรัก ความสนใจ ความเลื่อมใสกับคำว่า Sophia ซึ่งแปลว่า ความรู้ ความสามารถ ความฉลาด ปัญญา เมื่อรวม 2 คำเข้าด้วยกันก็จะได้คำแปลว่า ความรักในความรู้ ความรักในความฉลาด หรือความรักในความปราดเปรื่อง ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษเน้นที่ทัศนคติ นิสัย ความตั้งใจและกระบวนการแสวงหาความรู้คำว่าปรัชญาในภาษาไทยเป็นคำที่พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติขึ้นใช้แทนคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษ เป็นการบัญญัติเพื่อให้มีคำภาษาไทยว่า “ปรัชญา” ใช้คำว่าปรัชญาเป็นคำในภาษาสันสกฤตประกอบด้วยรูปศัพท์ 2 คำคือ ปร หมายถึงไกล สูงสุด ประเสริฐ และคำว่าชญา หมายถึงความรู้ ความเข้าใจ เมื่อรวมกันเป็นคำว่า “ปรัชญา” จึงหมายถึงความรู้อันประเสริฐ เป็นความรู้รอบรู้ รู้กว้างขวาง ความหมายตามรูปศัพท์ในภาษาไทยเน้นที่ตัวความรู้หรือผู้รู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง ประเสริฐ (Phaithool Sinlarat, 1980 : 87) จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันในความแตกต่างกันในความหมายของคำว่า Philosophy เป็นความรักในความรู้ยากที่จะแสวงหาความรู้หรือยากค้นหาความจริงอันนิรันดร์ (Ultimate reality) เพื่อให้พ้นไปจากความสงสัยที่มีอยู่ ส่วนคำว่า ปรัชญา เป็นความรู้อันประเสริฐเป็นสิ่งที่เกิดจากการแสวงหาความรู้จนพ้นข้อสงสัยแล้วก็นำไปปฏิบัติเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากปัญหาทั้งปวง นำไปสู่ความสุขที่พึงประสงค์

2.2 ความหมายโดยอรรถ

นักปรัชญาและนักคิดได้อธิบายถึงความหมายของ “ปรัชญา” ว่าเป็นศาสตร์ของศาสตร์ทั้งหลาย ซึ่งหมายถึงว่าปรัชญาเป็นวิชาแม่บทของวิชาการแขนงอื่นๆ และมีความสัมพันธ์กับวิชาทุกๆ สาขาด้วย (Banchong Jantharasa, 1984: 45) ปรัชญาจะทำหน้าที่สืบค้นเรื่องราวต่างๆ ที่มนุษย์ยังไม่รู้และสงสัยจนกระทั่งรู้ความจริงและมีคำตอบของตนเองอย่างชัดเจนในเรื่องรานั้น ก็จะแยกตัวเป็นวิชาหรือศาสตร์ต่างหากออกไป วิชาที่แยกตัวออกไปเป็นวิชาแรกคือศาสนา จากนั้นก็มีการพัฒนาวิชาอื่นๆ กลายเป็นศาสตร์ต่างๆ มากมาย เมื่อมีศาสตร์พัฒนาออกไปมาก เนื้อหาของปรัชญาก็ไม่ค่อยมีแต่ปรัชญาจะทำหน้าที่ในการนำเนื้อหาของศาสตร์ต่างๆ มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์และหาทางพัฒนาศาสตร์นั้น เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ถ้ามองปรัชญาในอีกลักษณะหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ได้มีการนำเอาแนวคิดพื้นฐานของปรัชญามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับวิชาต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ศาสตร์ต่างเหล่านั้นให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ปรัชญาสังคม ปรัชญาการเมือง ปรัชญาศาสนา ฯลฯ

“ปรัชญาพื้นฐาน” หรือ ปรัชญาทั่วไป เมื่อพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีลัทธิได้แก่

1. ลัทธิจิตนิยม (Idealism)
2. ลัทธิวัตถุนิยม หรือ สัจนิยม (Realism)
3. ลัทธิประสบการณ์นิยม (Experimentalism)
4. ลัทธิอัตถิภาวะนิยม (Existentialism)

“ปรัชญาการศึกษา”

จากการที่ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาและปรัชญามาโดยลำดับแล้วจะได้พิจารณาต่อไปว่า ปรัชญาและการศึกษามีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดและนำไปใช้ประโยชน์ต่อการศึกษาได้อย่างไร

1. ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

ปรัชญากับการศึกษามีความสัมพันธ์กัน คือ ปรัชญามุ่งศึกษาของชีวิตและจักรวาลเพื่อหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษามุ่งศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่พัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุขประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ทั้งปรัชญาและการศึกษามีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ การจัดการศึกษาต้องอาศัยปรัชญาในการกำหนดจุดมุ่งหมายและหาคำตอบทางการศึกษาสรุปว่า ปรัชญา มีความสัมพันธ์กับการศึกษาดังนี้

1.1 ปรชญาช่วยพิจารณาและกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงปรารถนา

1.2 สิ่งแวดล้อมเป็นงานสำคัญของปรชญาต่อการศึกษาหรือที่เราเรียกว่า “ปรชญการศึกษา” นั่นเอง

2.ความหมายของปรชญการศึกษา

ปรชญการศึกษา คือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน จึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักศึกษาดำเนินการทางศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจนและสมเหตุสมผล

3.ลัทธิปรชญการศึกษา

ปรชญการศึกษามีอยู่มากมายหลายลัทธิตามลักษณะและตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ต่างก็คิดและเชื่อไม่เหมือนกันอาศัยแนวคิดของปรชญพื้นฐานที่แตกต่างกันหรือนำมาผสมผสานกันทำให้มีลักษณะที่คาบเกี่ยวกัน หรืออาจมาจากความคิดของปรชญพื้นฐานสาขาเดียวกันดังนั้นปรชญการศึกษาจึงมีหลายลัทธิหลายระบบในที่นี้จะกล่าวถึงปรชญการศึกษาที่เป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางดังต่อไปนี้

3.1 ปรชญการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

3.2 ปรชญการศึกษานิรันตรนิยม (Perennialism)

3.3 ปรชญการศึกษาพิพัฒนาการนิยม (Prograssivism)

3.4 ปรชญการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

3.5 ปรชญการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

จากข้อมูลสามารถสรุปพอสังเขปได้ว่า ปรชญพื้นฐานนั้นเป็นรากฐานในการกำเนิดปรชญการศึกษา ดังนั้น การศึกษาพื้นฐานทำให้เรามีความเข้าใจที่มา แนวคิดในลักษณะปรชญได้ถ่องแท้มากขึ้น เน้นความเชื่อในโลกแห่งวัตถุและการสัมผัส ประสบการณ์นิยมที่เน้นโลกแห่งประสบการณ์เป็นหลักให้เรามุ่งทำงานมากกว่าเรียนแต่ทฤษฎี

การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงวางระบบศึกษาไว้เป็นสามขั้นตอนด้วยกันคือ

ขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และขั้นปฏิเวธ

ขั้นปรียัติ เป็นการศึกษาพระธรรมวินัย ให้มีความรู้ในพระธรรมคำสั่งสอน ของ พระพุทธเจ้า รวมทั้งพระวินัย คือข้อบัญญัติต่างๆ ที่จะต้องประพฤติ ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่าง ถูกต้องถ่องแท้ เพื่อจะได้นำมาประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตรงทาง และยังสามารถแนะนำสั่ง สอนผู้อื่น ให้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

ขั้นปฏิบัติ เป็นการนำเอาพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษามาจนรอบรู้ และเข้าใจถ่องแท้ดีแล้ว มาประพฤติปฏิบัติด้วยกาย วาจา และใจ ในสองข้อแรก ส่วนใหญ่ก็จะเป็นไปในกรอบของพระวินัย คือศีลนั่นเอง ส่วนข้อที่สามเป็นการเจริญภาวนา อันได้แก่การฝึกสมาธิ ซึ่งเป็นสมาธิใน พระพุทธศาสนา มิใช่สมาธิโดยทั่วไป รายละเอียดในการนำไปสู่สมาธิมีอยู่พร้อมมูล และ ชัดเจนแล้วในพระไตรปิฎก เมื่อได้สมาธิในระดับที่จะนำไปใช้ปฏิบัติวิปัสสนาได้ ก็ได้นำไปสู่ การทำวิปัสสนาอันเป็นอุบายให้เกิดปัญญา ที่ได้รู้เห็นความเป็นไปต่างๆ ของโลกตามความเป็นจริง

ขั้นปฏิเวธ เป็นขั้นที่แสดงผลของการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในระดับต่าง ๆ ในเรื่องต่างๆ ตามลำดับ จนถึงขั้นทำที่สุดแห่งทุกข์ อันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระสงฆ์สาวกเป็นประจำทุก วัน นอกจากนั้น พุทธกิจประจำวันอีกประการหนึ่งคือ ทรงสอดส่องดูเวไนยสัตว์ที่พระองค์ควรไป แสดงธรรม เพื่อให้ผู้นั้นได้สำเร็จมรรคผล ตามควรแก่อุปนิสัยของเวไนยสัตว์นั้นๆ นอกจากพระภิกษุ สงฆ์แล้ว บรรดาพุทธศาสนิกชนก็พากันไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์ โดยตรงในตอนเย็นเป็นประจำ ทุกวัน พระภิกษุรูปใดหรือหมู่คณะใดฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า ซึ่งบางครั้งทรงแสดงแต่ โดยย่อ ทำให้ยังเข้าใจไม่แจ่มแจ้ง ก็พากันไปไต่ถามพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิให้อธิบายโดยพิสดารให้ฟัง พระเถระดังกล่าวมีพระสารีบุตร พระมหากัจจानะ และพระมหากัสสปะ เป็นต้น แล้วทรงจำไว้ เมื่อ มีโอกาสก็กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระธรรมเทศนาเรื่องนั้นๆ พระมหาเถระองค์นั้นๆ ได้ อธิบายโดยพิสดารเป็นอย่างไรนั้นๆ พระพุทธองค์ก็ทรงรับรองว่าคำอธิบายนั้นถูกต้อง แม้พระองค์จะ อธิบาย ก็จะทำอธิบายอย่างนั้น การศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม

คำสอนของพระพุทธเจ้ามีองค์ 9 ประการ เรียกว่านวัคคัสตฤศาสน์ ได้แก่ สุตตะ เคย ยะ เวยยาकरण คาลา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัปภูตธรรมและเวทัลละ การศึกษาพระปริยัติ ธรรมก็เพื่อรักษาพุทธวจนะ ให้ดำรงอยู่ พระพุทธเจ้าใช้ ภาษามคธ หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า ภาษา บาลี ในการแสดงพระธรรมเทศนา เนื่องจากเป็นภาษาที่คนทั่วไปในมัชฌิมประเทศ ใช้กันอยู่อย่าง แพร่หลาย ดังนั้นแม้ว่าจะมีการแปลพระธรรมวินัย ออกเป็นภาษาต่างๆ ในระยะต่อมา แต่ต้องไม่ทิ้ง พุทธวจนะเดิมที่เป็นภาษาบาลี เพื่อจะได้ไว้เป็นหลักฐาน ในการตรวจสอบความหมายที่แท้จริง ป้องกันความวิปลาสคลาดเคลื่อนจากการแปลความหมายไปสู่ภาษาต่างๆ

นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล พบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับข้อความข้างต้น เช่น

Thes Klaewkasikarm (2005 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาสมัยพุทธกาลไว้ว่า การจัดการศึกษาสมัยพุทธกาลนั้น เริ่มต้นจากการที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว การศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ถือเป็นภารกิจอันสำคัญอย่างยิ่ง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม พระภิกษุเหล่านั้นก็จะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคหบดีธรรมมาเสียส่วนใหญ่ตาม ลัทธิศาสนาที่ตนนับถือ อาทิ การศึกษาเล่าเรียนในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ มีการเรียนไตรเพท เป็นวิชาความรู้สามประการเป็นข้อแสดงลัทธิไสยศาสตร์ดั้งเดิมของพราหมณ์ ได้แก่ ฤคเวท -ยชุรเวท และสามเวท ในปัจจุบันนี้เพิ่มอาถรรพเวท เป็นต้น

แต่ถ้าจะแยกการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาล มี 2 ประการ คือ

- 1) คันถธุระ ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 2) วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนกรรมฐานอันเป็นเครื่องมือหรืออุบายฝึกหัดจิตใจตนเองให้ สะอาด ปราศจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย การศึกษาในสมัยพุทธกาลนั้น แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ (Thes Klaewkasikarm, 2005: 156)

(1) ปริยัติ ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นส่วนสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ และการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือ การศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่า คำสอนของพระพุทธองค์ ที่จัดเป็นธรรมบทนั้น บทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเพื่อเป็นแนว ทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปริยัติ การศึกษาในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นการศึกษาแบบมุขปาฐะ คือการท่องจำด้วยปากเปล่า

(2) ปฏิบัติ ได้แก่การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีแล้วนำสู่ภาค ปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือบันทัดฐานแห่งชีวิตให้ เหมาะสมกับฐานะของตน เรียกว่า ปฏิบัติ

(3) ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคล ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุดุธรรมขั้นนั้นๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ นั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือ

แต่งตั้งให้ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มี การแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเอง เรียกว่า ปฏิเวธ

สรุปว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนากล่าวโดยรวมมี 2 อย่าง คือคันถธุระและวิปัสสนาธุระ คันถธุระ คือการศึกษาภาคทฤษฎีในวิชาการต่างๆ กล่าวคือ เรียนจากครู ดูจากตำรา สดับปาฐะนั่นเอง ส่วนวิปัสสนาธุระ คือการศึกษาภาคปฏิบัติจากผลการเรียนรู้แล้วนำมาปฏิบัติให้เกิดมรรคผลรู้แจ้ง ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามกระบวนการคือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ ฉะนั้น การศึกษาจึงทำให้คนมีความรู้ฉลาดรู้ทันคน รู้ทันเหตุการณ์ โดยเฉพาะการศึกษาในพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งผู้มีการศึกษาคือ ผู้เจริญ การศึกษาเป็นกระบวนการรองรับคนให้มีศักยภาพสูง สามารถทำการเผยแผ่สั่งสอนคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงความรู้ทุกสรรพศาสตร์แล้วนำศาสตร์แห่งความรู้เหล่านั้น มาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้นั่นเอง

2.3 ความเป็นมาของการศึกษาสำหรับคณะสงฆ์

เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น พระองค์ได้ทรงประกาศคำสอนใหม่ ซึ่งเป็นการปฏิวัติต่อคำสอนของพราหมณ์ กำจัดความเชื่อถือเรื่องวรรณะ ไม่ให้ถือเอาชาติกำเนิดเป็นเครื่องแบ่งแยกความสูง-ต่ำและสิทธิของมนุษย์ให้ถือว่าทุกคน ทุกวรรณะเกิดมามีความเสมอภาคกัน ทำดีก็ได้ผลดีเหมือนกัน ทำชั่วก็ได้ผลชั่วเหมือนกัน คนใดปฏิบัติธรรมก็ได้ความสงบทางจิต มีความก้าวหน้าถึงจุดหมายของศาสนาได้เหมือนกัน นอกจากทรงประกาศคำสอนใหม่ให้กับประชาชนแล้ว พระพุทธเจ้าทรงนำหลักการนี้มาปฏิบัติให้เกิดผล ด้วยทรงตั้งคณะสงฆ์ขึ้น โดยคณะสงฆ์นี้เปิดรับบุคคลทุกวรรณะและนอกวรรณะ ทุกคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันสงฆ์นั้นแล้วมีสิทธิเสมอกันในทางด้านการปกครองและชีวิตทางสังคม มีข้อกำหนดเพียงให้แสดงความเคารพกันตามลำดับอายุ สมาชิกภาพและมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับการศึกษาอบรมตลอดจนการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดที่ชีวิตในสงฆ์จะเข้าถึงได้ จนสถาบันวัดกลายเป็นสถาบันทางการศึกษา เพราะเป็นที่ฝึกหัดอบรม ภายในวัดเป็นบรรยากาศสำหรับฝึกหัดพัฒนาคนและพัฒนาตนให้เดินไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ตามระบบพัฒนาคน 3 ด้าน ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ (Thes Klaewkasikarm, 2005: 32)

1. ฝึกฝนพัฒนาในการแสดงออกทางกายและวาจา (อริสีล)
2. ฝึกฝนพัฒนาด้านคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิต (อริจิต)
3. ฝึกฝนพัฒนาสมองหรือปัญญา (อริปัญญา)

หากพิจารณาจากประวัติการประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ในความหมายที่แท้นั้น พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นเป็น “สังคมตัวอย่าง” ที่มีการจัดระบบต่างๆ ทั้งในการปกครอง การเลี้ยงชีพ ชีวิตทางสังคม ตลอดจนการศึกษาอบรมทุกอย่างโดยให้สมาชิกทุกคนมีสิทธิและมีส่วนร่วมในกิจกรรมและผลประโยชน์ต่างๆ ของสถาบันโดยทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

หลักทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้มีการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านหลักธรรม เช่น เรื่องพระนิพพาน การกำจัดอวิชชา ไตรสิกขา การเน้นปัญญา ความสำคัญของกัลยาณมิตร ความเป็นพหูสูต เป็นต้น หรือว่าจะเป็นทางพระวินัย เช่น การถือนิสัยของพระนวกะ การร่วมประชุมในอุโบสถเดียวกัน การนั่งประชุมแสดงธรรม สนทนาสากัจฉา อภิปราย ตอบปัญหาธรรมกัน เป็นต้น ทั้งนี้โดยมีวัดเป็นสถาบันการศึกษา ชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุเป็นชีวิตที่มุ่งต่อการฝึกฝนอบรม และการให้การศึกษอบรม ดังนั้น ชีวิตของสังคมภิกษุจึงมากไปด้วยกิจกรรมการศึกษา และพัฒนาการทางการศึกษาของอารยันที่ได้จากพระพุทธศาสนา

ความหมายของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา

ความหมายของคำว่าการศึกษา คำว่า “การศึกษา” มาจากคำว่า “สิกขา” โดยทั่วไปหมายถึง “กระบวนการเรียน” “การฝึกอบรม” “การค้นคว้า” “การพัฒนาการ” และ “การรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง” จะเห็นได้ว่าการศึกษาในพระพุทธศาสนามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เมื่อแบ่งระดับอย่างกว้างๆ มี 2 ประการ คือ

1. การศึกษาระดับโลกียะ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตในทางโลก
2. การศึกษาระดับโลกุตระ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตเหนือกระแสโลก

ในการศึกษาหรือการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนได้พัฒนาอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง การจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคนเก่งนั้นจะต้องมีหลักในการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในการพัฒนามนุษย์นั้นพระพุทธศาสนามุ่งสร้างมนุษย์ให้เป็นคนดีก่อน แล้วจึงค่อยสร้างความเก่งทีหลัง นั่นคือสอนให้คนเรามีคุณธรรม ความดีงามก่อนแล้วจึงให้มีความรู้ความเข้าใจหรือสติปัญญาภายหลัง ดังนั้น หลักในการศึกษาของพระพุทธศาสนานั้นจะมีลำดับขั้นตอนการศึกษาโดยเริ่มจาก “ศีลสิกขา” ต่อด้วย “จิตตสิกขา” และขั้นตอนสุดท้ายคือ “ปัญญาสิกขา” ซึ่งขั้นตอนการศึกษาทั้ง 3 นี้รวมเรียกว่า “ไตรสิกขา” ซึ่งมีความหมายดังนี้ (Phradhammavarodomr (Boonma Khunasampanno.), 2000: 56)

1. ศีลสิกขา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality)

2. จิตตสิกขา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)

3. ปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไปให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

การศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือ พุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีความมุ่งหมายสำคัญ เพื่อให้ประพฤติดุติปฏิบัติตน ดำรงรักษา และเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย ต่อมาได้แยกออกเป็นฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ คือ คันถธุระ ได้ศึกษาพระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนวิธีฝึกหัดจิตใจของ ตนเองให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์พุทธสาวกจึงประชุมกันทำสังคายนารวบรวม พระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสอนไว้มีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ จัดไว้เป็น 3 หมวด คือ พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม เรียกรวมกันว่า “พระไตรปิฎก” (Phramahananniti Sumano, 2002: 56).ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบมา พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปรีชา คือ การ เเล่เรียน ปฏิบัติ คือ ลงมือ กระทำ และปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผลการศึกษาปรีชา เป็นองค์ประกอบสำคัญ อันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ความเจริญทางการศึกษาหรือปรีชาของคณะสงฆ์ เป็นปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับความ เจริญของพระพุทธศาสนา

ลักษณะของการศึกษาในสมัยพุทธกาล

1. ระบบการรับเข้าศึกษาพระพุทธศาสนา ตามพุทธบัญญัติพระวินัย กุลบุตรที่จะเข้ามาสู่สถาบันแห่งนี้ต้องบรรพชาอุปสมบท สามเณรมีอายุ 7 ปีขึ้นไป พระภิกษุอายุ 20 ปีขึ้นไป

2. ระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนาเป็นแบบโรงเรียนกินนอน

3. สถานศึกษา คือ วัด

4. ชีวิตนักศึกษาทุกคนเสมอภาคเท่าเทียมกันตามพระวินัยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ

5. ด้านปัจจัย 4 ได้รับการดูแลและอุปถัมภ์โดยพระราชา อำมาตย์ พ่อค้า คหบดี และประชาชนทั่วไป

6. เครื่องแบบการแต่งกายใช้ผ้าบังสุกุลตามพุทธบัญญัติเรียบง่าย สะอาด มีเพียง 3 ผืน

7. วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อกำจัดตัณหาอันเป็นวัฏจักรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์และดำเนินตามมรรคมีองค์ 8 คือ ทางสายกลางมุ่งเข้าสู่นิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

8. หลักสูตร พระสูตรตันตปิฎก พระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก หลักสูตรนี้ใช้หลักการท่องจำ เรียกว่า มุขปาฐะ โดยการแต่งเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง เพื่อสะดวกในการท่องจำ ผู้เรียนจะเลือกเรียนตามความสนใจ

9. วิธีสอน สอนด้วยการใช้มุขปาฐะ (ปากเปล่า) สนทนา การบรรยาย การถามตอบ แบบวางกฎข้อบังคับ

10. บทบาทของครู ครูผู้สอนมักเรียกว่า อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นผู้มีบทบาทในการสอนให้การอบรม ให้คำปรึกษา และสอบวัดผลด้วยตนเอง

3. พัฒนาการทางการศึกษาของคณะสงฆ์หลังพุทธปรินิพพาน

1. ระบบการศึกษาแบบเถรวาท (พ.ศ. 1 - 500) รูปแบบการศึกษามี 2 ลักษณะ คือ “คันถธุระ” และ “วิปัสสนาธุระ” โดยมีสำนักต่างๆ ที่มีการดำเนินการศึกษาอย่างอิสระต่อกัน บางสำนักเน้นพระสูตรตันตะ บางสำนักเน้นพระวินัย เป็นต้น แต่เมื่อใดแต่ละสำนักมีความเข้าใจพุทธธรรมและปฏิบัติแตกต่างกันมาก คณะสงฆ์ก็จะขอพึ่งอำนาจรัฐให้เข้ามาจัดทำสังคายนาเป็นครั้งคราวไป เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพของพระพุทธศาสนา

2. ระบบการศึกษาแบบมหายาน (พ.ศ. 600 - 1400) มีประเด็นการศึกษา 2 ประเด็น คือ

2.1. สำนักปรัชญาพุทธ (พ.ศ. 600 - 900) การเกิดขึ้นของมหายานทำให้การศึกษาในพระพุทธศาสนาเปลี่ยนไปจากรูปแบบของศาสนาสู่ระบบปรัชญา เกิดสำนักทางปรัชญาเด่นๆ ขึ้น 2 สำนัก คือ (ก)สำนักมหายมิกะ ผู้ก่อตั้งคือ นาการชุน (พ.ศ. 709 - 739) ผลงานที่สำคัญคือ มหายมิกศาสตร์ หรือ มหายมิกการิกา ให้ตรรกศาสตร์ความคิดที่ว่องไว กล้าหาญ แนวคิดที่สำคัญเน้น ศูนย์ตา มีอิทธิพลทั่วชมพูทวีปและขยายออกนอกเขตประเทศ, (ข)สำนักโยคาจารย์ ผู้ก่อตั้งคือ ท่านอสังคะและท่านวสุพันธ์ุ (พุทธศตวรรษที่ 9) ผลงานที่สำคัญคือ อภิธรรมโกศะ, มหายานสัมปรีครหะ และประภะธะอารยวาจา แนวคำสอนเป็นจิตนิยม

2.2 มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา (พ.ศ. 1000 - 1700) ในช่วงนี้ วัดซึ่งเดิมเป็นศูนย์รวมของผู้ฝึกฝนอบรมตนเองอยู่แล้ว ได้พัฒนามาเป็นสถาบันทางการศึกษา โดยสืบทอดคุณลักษณะกลุ่มของสาวกของพระพุทธเจ้าที่ว่า “สังฆะ” คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ราว พ.ศ. 900 วัดหลายวัดได้ร่วมกันดำเนินการทางการศึกษา จนกลายเป็นระบบมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาขึ้นและขยายรูปแบบการให้การศึกษากว้างขวางขึ้น มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ได้แก่ นาลันทา วัลลี โอทานตะปุระ วิกรัมศิลา โสมปุระ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีผู้เข้า ศึกษาหลายหมื่นคน มีหลักสูตร มีการวัดผลประเมินผล

2.3 ระบบการศึกษาแบบตันตระ (พ.ศ.1200 - 1700) ซึ่งมีพัฒนาการมาตามลำดับ คือ (1).มนตรยาน/รหัสยาน ลักษณะสำคัญคือพราสาทอน บ่นมนตร์และลงเลขยันตร์ ให้ เกิดความ ศักดิ์สิทธิ์เป็นทางรอดพ้นจากทุกข์, (2).วัชรยาน นับถือฉานิพุทธและพระโพธิสัตว์ นำศักติ ของฮินดู ตันตระมานับถืออ่อนนวยอน ผู้เข้าอยู่ในองค์นิรมเทวีเป็นผู้เข้าสู่นิพพาน, (3).กาลจักร นับถือ เหมือน สองอย่างแรก เพิ่มการเช่นผีเข้าด้วย ถือว่าการอ่อนนวยอนบูชาจะสำเร็จประสบสุขได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). มีความเห็นเกี่ยวกับระบบการศึกษาของ พระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพพานว่า : “การศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้นแบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกราว พ.ศ.1000 ถึง 1400 เป็นระยะที่มีการศึกษาวิชาการต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งทาง วิชาศาสนาและวิชาสามัญ แต่เมื่อครั้งถึงระยะหลัง พ.ศ.1400 เป็นต้นมา การที่พระสงฆ์หันมานิยม ศึกษาและใช้ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาวิชาการ ได้กลายเป็นการจำกัดวงการศึกษาให้แคบเข้า กว่าเดิมอีก ที่นาลันทาและมหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่เหลือก็ปรากฏว่าพระพุทธศาสนาหายานได้รับ อิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์นำมาผสมผสานกันมาจนกลายเป็น “นิกายตันตระ” หรือ “วัชรยาน” ขึ้นระยะนี้ ก็นิยมชื่นชมกับผลงานเก่าๆ ที่สร้างสมกันมายุคนี้เป็นระยะของการเขียนอรรถกถาและ อรรถาธิบายต่างๆ พร้อมกับมีความรู้สึกหึงล่าพองในความรู้ใจแคบและล่าเอียง นอกจากนี้ ความ นับถือเรื่องวรรณคดีเหมือนจะรุนแรงขึ้น วิธีการเรียนการสอนก็เป็นแบบประเพณีตายตัวโดยนัยนี้ การศึกษาในชมพูทวีปก็เสื่อมถอยและยังไม่ทันรู้ตัวที่จะรื้อฟื้นแก้ไขก็ประสบเหตุให้พินาศเสียก่อน สาเหตุที่ทำให้พินาศนั้น ก็คือการเข้ายึดครองของต่างชาติ เริ่มด้วยชาวเดิร์กยกทัพเข้ามาและทำลาย มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาหมดสิ้น ทำลายวัดส่วนมาก พระสงฆ์ที่ไม่ถูกฆ่า หนีไปต่างประเทศ อันเป็น เหตุการณ์ในราว พ.ศ. 1700 ตามปกติการใช้อำนาจเข้ากดขี่บีบคั้นถ้าไม่ถึงกับทำลายให้สูญสิ้นเสีย ทีเดียวหรือให้เปลี่ยนหมดกำลังจริงๆ แล้วยอมเป็นทางให้เกิดการดิ้นรนต่อสู้ให้เกิดความเข้มแข็งและ การกลับฟื้นตัวได้ แต่เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นแบบทำลายโดยสิ้นเชิง พระพุทธศาสนาจึงไม่มีโอกาสคืน ชีวิตได้อีก เป็นอันสิ้นยุคความเจริญในอดีต”

4. บทสรุป

ขณะนี้สังคมไทยกำลังสนใจเรื่องโครงสร้างการบริหารองค์กรต่างๆ และสังคมการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น กำหนดให้ครูอาจารย์เป็นผู้กำหนดวิธีการและ เครื่องมือในการวัดจริยธรรม คุณธรรม และวัดคุณภาพทั้งภายในและภายนอกในการประกัน คุณภาพทางการศึกษา ส่วนในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การ เรียนรู้ต่างๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และ

มีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไปแก้ปัญหของสังคม เช่น รัฐบาลได้สนับสนุนให้พระเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศเป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม จึงควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบ เพื่อจะได้รองรับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถเข้ามาศึกษาในคณะสงฆ์และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้วได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป และเป็นการสร้างศาสนทายาทและเปิดโอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ เพราะเหตุว่าการเรียนในโรงเรียนทั่วไปนั้นจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ถ้าเข้ามาบวชเรียนในวัดก็จะมีพระจัดการดูแลให้ คือ การจัดการศึกษาซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชเรียนเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ต้องการให้ลูกของตนเองมีคุณธรรมและจริยธรรม เข้ามาบวชเรียนเพื่อที่จะเป็นพลเมืองดีของชาติ และรัฐจะต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเหมือนโรงเรียนทั่วไป ประการสำคัญ คือ ผู้บริหารคณะสงฆ์จะต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น สามารถรักษาสาระหลักสูตรเดิมไว้และสามารถเทียบโอนผลการเรียนกับการจัดการศึกษาสามัญทั่วไปของรัฐ มิฉะนั้นในทศวรรษหน้า คณะสงฆ์จะเกิดวิกฤติขาดแคลนผู้เข้ามาบวชเรียนและสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง

Reference

- Banchong Jantharasa. (1984). *Philosophy and education*. Bangkok : Thai Wattana Panich Printing House.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Why Be Buddhist monks ?*. Bangkok : Publisher, Mental Health.
- Bureau of Religious Studies, Wat Thep. *Pali Textbook* . Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Chutima Sajjanan. (2006). *Strategic model and approach to integrating religion with the study of temples in Buddhism: case study of non-formal education*. Bangkok: TCT Communications.
- Pimphan thepsumethanon and Vinita Suthisomboon, (1997). *Principles of Education*. 3rd edition, Bangkok : Ramkhamhaeng University.
- Phradhammavarodomr (Boonma Khunasampanno). (2000). *Administration of the*

monastery documentary program to enhance the knowledge of Buddhist monks for Thai society. Bangkok: Thammasat University and Vongchavalitkul University.

Phramahananniti Sumano. (2002). *Principle of Study of Buddhist Scripture.* Wat Yai Chaimongkol Phra Nakhon Si Ayutthaya Provincial Administration Office.

Phaithool Sinlarat. (1980) . *Philosophy of Basic Education.* Bangkok: Chulalongkorn University.

Thes Klaewkasikarm. (2005). *Educational Administration.* Bangkok: Ramkhamhaeng University.